

УДК 347.77:004](477)

[https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-5\(11\)-153-159](https://doi.org/10.32689/2617-9660-2020-5(11)-153-159)

Куртакова Анна Олександрівна, доктор філософії в галузі права, доцент кафедри цивільного та господарського права Інституту права ім. князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (050) 264-00-30, e-mail: anita-k@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9475-6911>

Усманов Олександр Русланович, магістрант Інституту права ім. князя Володимира Великого, Міжрегіональна Академія управління персоналом, 03039, м. Київ, вул. Фрометівська, 2, тел.: (099) 029-75-33, e-mail: tornada736@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1462-9040>

ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ УЧАСНИКІВ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Анотація. На сьогоднішній день у системі відносин щодо захисту суб'єктивних прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет існує безліч теоретичних та практичних питань. Мова йде про недосконалість способів захисту авторського права у мережі Інтернет, адже твори, як результати наукової або творчої діяльності досить часто без відповідного дозволу розповсюджуються серед широкого кола користувачів, що, у свою чергу, порушує майнові (право на отримання доходу) та особисті немайнові права авторів. У зв'язку із цим, у науці існує система підходів щодо усунення наведених порушень на практиці та зменшення випадків порушення прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет. Так, мова йде про недосконалість способів захисту авторського права у мережі Інтернет, адже твори, як результати наукової або творчої діяльності досить часто без відповідного дозволу розповсюджуються серед широкого кола користувачів, що, у свою чергу, порушує майнові (право на отримання доходу) та особисті немайнові права авторів. Досить часто порушуються права промислової власності у сфері комерційного виробництва продукції та її реалізації. Разом з тим не можна заперечувати, що вже виникла необхідність встановлення спеціальних правил, які б враховували особливості саме Інтернет відносин, запровадження норм міжнародного та національного законодавства, спрямованих на їх ефективне регулювання. Такі заходи потребують ретельного теоретичного та практичного вивчення проблем та шляхів їх вирішення щодо досліджуваної тематики, узагальнення судової практики та правової доктрини з цього напрямку. Тож у дослідженні аспектів охорони прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет, як аспект з наведеного напрямку, й становить перспективу подальших досліджень.

Ключові слова: учасник цивільних відносин, приватне право, цивільне право, цивільні відносини, мережа Інтернет, охорона прав, захист прав.

Kurtakova Anna Alexandrovna,

Doctor of Philosophy in Law, Associate Professor of Civil and Commercial Law, Institute of Law. Prince Vladimir the Great, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, st. Frometivska, 2, tel. : (050) 264-00-30, e-mail: anita-k@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0002-9475-6911>

Usmanov Alexander Ruslanovich,

a graduate student of the Institute of Law. Prince Vladimir the Great, Interregional Academy of Personnel Management, 03039, Kyiv, st. Frometivska, 2, tel. : (099) 029-75-33, e-mail: tornada736@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-1462-9040>

LEGAL ASPECTS OF PROTECTION OF THE RIGHTS OF PARTICIPANTS IN CIVIL RELATIONS ON THE INTERNET: CIVIL LEGAL ASPECT

Abstract. Today, there are many theoretical and practical issues in the system of relations for the protection of subjective rights of participants in civil relations on the Internet. We are talking about the imperfection of methods of copyright protection on the Internet, because works as a result of scientific or creative activities are often distributed without permission to a wide range of users, which, in turn, violates property (income) and personal non-property rights. authors. In this regard, science has a system of approaches to eliminate these violations in practice and reduce violations of the rights of participants in civil relations on the Internet. Yes, we are talking about the imperfection of methods of copyright protection on the Internet, because works as a result of scientific or creative activities are often distributed without permission to a wide range of users, which, in turn, violates property (income) and personal intangible rights of authors. Quite often industrial property rights are violated in the field of commercial production and sales. At the same time, it cannot be denied that there is already a need to establish special rules that would take into account the peculiarities of the Internet relations, the introduction of international and national legislation aimed at their effective regulation. Such measures require a careful theoretical and practical study of problems and ways to solve them on the subject, generalization of case law and legal doctrine in this area. Therefore, in the study of aspects of protection of the rights of participants in civil relations on the Internet, as an aspect in this area, and is a prospect for further research.

Key words: participant of civil relations, private law, civil law, civil relations, Internet, protection of rights, protection of rights.

Постановка проблеми. Інтернет є глобальною телекомунікаційною мережею, яка з початку виникла як зв'язок для вузького кола фахівців (основними користувачами мережі у 60-х – 70-х рр. ХХ ст. були службовці Міністерства оборони США), проте з часом швидко перетворилася в масове соціальне явище. Від інших глобальних мереж Інтернет відрізняється як за змістом інформації, так і за умовами доступу. На відміну від інших комп'ютерних мереж, єдиних правил доступу до інформації в Інтернеті не існує. На відміну від будь-якого іншого соціального середовища мережа Інтернет не є територіально відокремленою і централізовано керованою системою, що дозволяє розглядати її як якісно нове явище з новими правилами взаємодії.

Інтернет відносини можна класифікувати за такими ознаками:

1) в залежності від суб'єктів: між розробниками інформаційних мереж та їх партнерами; між спеціалістами, які створюють (виробляють) і розповсюджують інформацію в Інтернеті; між інформаційними провайдерами, що надають ліцензії на здійснення онлайн-ових послуг; між громадянами, організаціями, фірмами та іншими споживачами (користувачами);

2) в залежності від державної приналежності фізичних і юридичних осіб: між вітчизняними та іноземними провайдерами; між іноземними провайдерами та вітчизняними користувачами; між вітчизняними юридичними особами та іноземними громадянами; між вітчизняними та іноземними розробниками мереж; між фахівцями;

3) в залежності від мети виникнення відносин та інформаційного впливу: внутрішні відносини (відбуваються у кіберпросторі); зовнішні відносини (пов'язані з наданням зовнішніх інформаційних послуг).

Отже, Інтернет відносини це суспільні відносини у кіберпросторі, учасники яких є носіями суб'єктивних прав та обов'язків у мережі Інтернет.

Інтернет відносини – це особливі суспільні відносини, які виникають у результаті впливу норм інформаційного, комп'ютерного, міжнародного та інших галузей права, міжнародних договорів на поведінку суб'єктів цих відносин.

Інтернет відносини – це новий тип суспільних відносин, що виникають, змінюються та припиняються у кіберпросторі. Це не лише правові, фактичні, етичні відносини, це складні соціальні зв'язки особливої правової, інформаційної та технічної природи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню даного питання сприяли праці М. М. Агаркова, С. С. Алексеєва, І. Л. Брауде, Д. В. Бобрової, М. І. Брагинського, В. В. Вітрянського, О. С. Іоффе, О. В. Кохановської, І. М. Кучеренко, В. В. Луця, І. Б. Новицького, О. А. Підпригори, А. В. Рабінович, Ю. В. Романця, Д. І. Степанова, Є. О. Суханова, Ю. К. Толстого, Є. О. Харитонова, Я. М. Шевченка, Є. Д. Шешеніна, Г. Ф. Шершеневича, Р. Б. Шишки, О. Р. Шишки та ін.

Мета статті – дослідити аспекти щодо захисту прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет. Зробити узагальнення підходів до визначеної проблематики та запропонувати теоретичні шляхи вирішення нагальних у цій галузі проблем.

Виклад основного матеріалу.

В умовах розвитку приватного сектору економіку особливого значення набувають аспекти охорони та захисту суб'єктивних прав учасників цивільних відносин. Особливо актуальним це видається для галузі передання інформації у глобальній мережі Інтернет, яка покриває простір майже усіх цивілізованих держав та має складну розгалужену технічну та комунікаційну мережу.

Загальновідомим є поділ у теорії права галузей права за класичними підсистемами – приватне право та публічне право, основу якому було покладено ще у римському праві. Одночасно із цим, генеза правової доктрини свідчить про зближення та навіть ототожнення окремих галузей права із такими підсистемами. Зокрема, мова йде про співвідношення категорій «приватне право» та «цивільне право». Наразі у цивілістиці не вироблено єдиного підходу з цього приводу. Так, Р.Б. Прилуцький визначає цивільне право як самостійну галузь приватного права. Напроти, Р.А. Майданік ототожнює ці терміни говорячи про на виокремлення загального та спеціального рівнів цивільного (приватного) права, «... що передбачає:

1) формування базових приватно-правових норм, які відповідають вимогам суб'єктивного цивільного права і здатності кореляції, створення міжгалузевих зв'язків цивільного права;

2) розроблення цивільно-правових норм у складі комплексних нормативно-правових актів» [1, с. 88].

Не вдаючись до поглибленого вивчення даного аспекту вважаємо, що приватноправові аспекти правового регулювання певних відносин у своїй основі мають основу правової регла-

ментації з позиції чинного цивільного законодавства. З цієї причини, вивчення питань щодо захисту прав користувачів у мережі Інтернет має цивільно-правовий аспект, що й становить.

Слід звернути увагу на те, що при дослідженні зазначеного аспекту має особливе значення співставлення термінів «охорона» та «захист» суб'єктивного цивільного права. Зауважимо, що термін «охорона» розповсюджується на усі правовідносини, навіть якщо вони не порушені. Водночас, «захист» цивільного права має місце тільки у випадку порушення певного права. Тож слушною є позиція, згідно до якої «захист цивільних прав» є більш вузьким поняттям у порівнянні із терміном «охорона», адже останній охоплює собою передбачені законом міри і порядок захисту порушених прав [2, с. 207].

Захист цивільного права являє собою комплексну та полісемантичну категорію, адже має значення і як суб'єктивне право (ст. 15 ЦК України), і як окремий спосіб щодо забезпечення такого права (ст. ст. 16 – й9 ЦК України) і як певна процедура. Водночас, чинним цивільним законодавством України не передбачені норми, які б були спрямовані на захист суб'єктивних прав учасників цивільних правовідносин у мережі Інтернет. У свою чергу це можна пояснити природнім запізненням реагування законодавця на регламентацію новітніх правовідносин з огляду на стрімку динаміку розвитку цивільних відносин у загалі. Окремі прояви розглядуваних відносин закріплює спеціальне галузеве законодавство. Наприклад, Закони України «Про авторське право та суміжні права», «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Водночас, така пра-

вова регламентація має суто галузеву підоплічку та не має необхідної для сьогодення розгалуженої системи.

Правовідносинами є індивідуалізований громадський зв'язок між особами, який виникає на основі норм права, характеризується наявністю суб'єктивних юридичних прав і обов'язків і гарантується примусовою силою держави.

До загальних ознак правовідносин О. Ф. Скакун відносить те, що ці відносини є:

- 1) різновидом суспільних відносин та соціального зв'язку;
- 2) результатом усвідомленої поведінки людей;
- 3) вольовим відношенням;
- 4) виникають, змінюються і припиняються на основі норм права у разі настання передбачених підстав;
- 5) мають двосторонній характер;
- 6) охороняються державою.

Інформаційні ж відносини виникають при виробництві, передачі й поширенні, здійсненні пошуку, отриманні і споживанні інформації, інформаційних ресурсів, інформаційних продуктів та/або інформаційних послуг.

До основних елементів інформаційних відносин, на думку В. А. Копилова, належать:

- 1) суб'єкти, які вступають у правовідносини при здійсненні інформаційних процесів;
- 2) поведінка (дія, бездіяльність) суб'єктів при здійсненні ними інформаційних правовідносин, зокрема, набуття виключних прав, передача майнових прав, купівля-продаж інформаційних об'єктів, тиражування і поширення зазначених об'єктів;

3) об'єкти, у зв'язку з якими суб'єкти вступають в інформаційні правовідносини;

4) права та обов'язки і відповідальність при здійсненні інформаційних процесів.

Основними нормативними актами України, які безпосередньо визначають сьгодні напрями регулювання Інтернет відносин в нашій державі, є Укази Президента України «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні» від 31 липня 2000 р. та «Про заходи щодо захисту інформаційних ресурсів держави» від 10 квітня 2000 р. Першочергове значення для розвитку відносин, що виникають у Інтернет мережі, мають закони України «Про захист інформації в автоматизованих системах» від 5 липня 1994 р., «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р., «Про національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р., «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р. та «Про електронну комерцію» від 3 вересня 2015 р.

Таким чином, ситуацію з нормативним регулюванням відносин, що виникають в Мережі, не треба сприймати песимістично. Багато існуючих норм з успіхом може бути пристосовано до віртуального середовища.

Разом з тим не можна заперечувати, що вже виникла необхідність встановлення спеціальних правил, які б враховували особливості саме Інтернет відносин, запровадження норм міжнародного та національного законодавства, спрямованих на їх ефективне регулювання.

Підкреслює актуальність дослідження й стан науково-теоретичних розробок, проведених у національній цивілістиці за цим напрямом. Зокрема, на самостійному рівні наразі дослідженні правові питання щодо доменних імен Інтернет [3], цивільно-правової охорони Інтернет сайту в Україні [4], авторського права у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет [5] та ін. Не меншу популярність тематика правовідносин у мережі Інтернет здобула у суміжних галузях знань. Водночас, наразі на теоретичному рівні не існує системного підходу щодо дослідження аспектів захисту прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет, не вироблено єдиного підходу щодо розуміння засобів та способів захисту суб'єктивних прав таких учасників. У тому числі, не слалась відповідна судові практика у межі системи національного судочинства.

На сьогоднішній день у системі відносин щодо захисту суб'єктивних прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет існує безліч теоретичних та практичних питань. Так, мова йде про недосконалість способів захисту авторського права у мережі Інтернет, адже твори, як результати наукової або творчої діяльності досить часто без відповідного дозволу розповсюджуються серед широкого кола користувачів, що, у свою чергу, порушує майнові (право на отримання доходу) та особисті немайнові права авторів. Досить часто порушуються права промислової власності у сфері комерційного виробництва продукції та її реалізації. У даному аспекті маємо на увазі незаконне вилучення корисної інформації у правовласника та її реалізація на комерційній основі у мережі Інтернет. У зв'язку із цим, у на-

уці існує система підходів щодо усунення наведених порушень на практиці та зменшення випадків порушення прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет. Зокрема, Ю.Є. Атаманова щодо захисту права інтелектуальної власності у мережі Інтернет висуває ідею посилення контролю та впливу на функціонування вебресурсів, а також ступеню відповідальності за діяльність у мережі Інтернет у вітчизняній медіа-спільноті [6, с. 13]. О.В. Мацкевич відзначає окремі способи щодо захисту авторського права цифровому мас-медіа середовищі, а саме, право особи на самозахист [7, с. 23]. Наведені позиції безумовно слід вважати слушними та конструктивними, адже вони мають за мету вивчення розглядуваної проблематики та внесення у такі відносини позитивних змін. Водночас, вважаємо, що результат внесення у правовідносини позитивних змін може себе яскраво проявити себе тільки на рівні внесення необхідних змін та доповнень у систему чинного цивільного законодавства. У зв'язку із цим, вважаємо що ЦК України має містити окрему главу або, з огляду на масштабність досліджуваних відносин, книгу, яка б була спрямована на:

- 1) закріплення відносин у мережі Інтернет як виду цивільних відносин;
- 2) визначення основних принципів та засад правового регулювання цієї галузі;
- 3) визначення системи координуючих та контролюючих органів у цій сфері;
- 4) основних засад щодо охорони відносин у мережі Інтернет;
- 5) детермінації виключної системи засобів та способів захисту таких відносин.

Висновки. З огляду на вище наведене можна зробити наступні висно-

вки. Такі заходи потребують ретельного теоретичного та практичного вивчення проблем та шляхів їх вирішення щодо досліджуваної тематики, узагальнення судової практики та правової доктрини з цього напрямку. Тож у дослідженні аспектів охорони прав учасників цивільних відносин у мережі Інтернет, як аспект з наведеного напрямку, й становить перспективу подальших досліджень. На теперішній час ситуація з нормативною базою регулювання відносин за даною темою не слід сприймати негативно. Різноманітні норми можуть бути пристосовані до простору Інтернет.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Майданик Р.А. Цивільне право як сфера приватного права України / Р.А. Майданик // Приватне право. 2013. № 1. С. 65 – 80.
2. Цивільне право України: Курс лекцій у 6 томах. Т. 1. Вид. 2-ге виправ. та доп. / Р.Б. Шишка (кер. авт. кол.), О.Л. Зайцев, Є.О. Мічурін, та ін. За ред. Р.Б. Шишки та В.А. Кройтора. Харків., Еспада, 2008. 680 с.
3. Бойко Д.В. Правова природа доменних імен Інтернет: автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Д.В. Бойко. Харків. 2005. 21 с.
4. Гура М.В. Цивільно-правова охорона Інтернет сайту в Україні: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / М.В. Гура. К., 2006. 20 с.
5. Пастухов О.М. Авторське право у сфері функціонування всесвітньої інформаційної мережі Інтернет: дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / О.М. Пастухов. К., 2002. 20 с.
6. Атаманова Ю.Є. Захист прав інтелектуальної власності у мережі Інтернет: світовий досвід та вітчизнані перспективи / Ю.Є. Атаманова // Право та інновації. 2014. № 3. С. 7 – 14.
7. Мацкевич О. особливості захисту авторських прав у цифровому масмедій-

ному середовищі / О Мацкевич // Теорія і практика інтелектуальної власності. 2015. № 4. С. 15 – 25.

REFERENCES:

1. Maidanik, R.A. (2013). Tsyvilne pravo yak sfera pryvatnoho prava Ukrainy [Civil law as a sphere of private law of Ukraine]. Pryvatne pravo – Private law, 1, 65-80 [in Ukrainian].
2. Shyshka, R.B., Zaitsev, O.L., Michurin, Ye.O., et al. (2008). Tsyvilne pravo Ukrainy [Civil law of Ukraine]. (Vol. 1). (2nd ed., rew.). R.B. Shyshka, V.A. Kroitor (Eds.). Kharkiv: Espada [in Ukrainian].
3. Boyko, D.V. (2005). Legal nature of domain names Internet [Pravova pryroda domennykh imen Internet]. Extended abstract of Candidate's thesis. Kharkiv [in Ukrainian].
4. Hura, M.V. (2006). Tsyvilno-pravova okhrona Internet сайту v Ukraini [Civil law protection of the Internet site in Ukraine]. Extended abstract of Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
5. Pastukhov, O.M. (2002). Avtorske pravo u sferi funktsionuvannya vsesvitnoi informatsiinoi merezhi Internet [Copyright in the field of functioning of the world information network Internet]. Candidate's thesis. Kyiv [in Ukrainian].
6. Atamanova, Yu.Ye. (2014). Zakhyst prav intelektualnoi vlasnosti u merezhi Internet: svitovyi dosvid ta vitchyznani perspektyvy [Protection of intellectual property rights on the Internet: world experience and domestic prospects]. Pravo ta innovatsii – Law and Innovation, 3, 7-14 [in Ukrainian].
7. Matskevich, O. (2015). Osoblyvosti zakhystu avtorskykh prav u tsyfrovomu masmediinomu seredovyshchi [Features of copyright protection in the digital media environment]. Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti – Theory and practice of intellectual property, 4, 15-25 [in Ukrainian].